

Overweging 14 juli 2013

Wie is de naaste? Ik heb lief dus ik ben.

Lezingen: Deuteronomium 30, 9-14; Kolossenzen 1, 1-14; Lucas 10, 25-37.

Vandaag horen we teksten die ons in contact brengen met de kern van ons geloof. Het geloof is niet louter Godsdienst. Het is altijd dienst aan God in relatie tot dienst aan de medemens. Soms wordt zelfs gezegd: het gaat in ons geloof om de dienst aan de medemens omwille van God. Dat wij van God zijn, blijkt uit onze relatie tot de naaste. Hiermee zijn we meteen bij waar het in de Evangelietekst om gaat. Niet om geloofstheorie, maar om geloofspraktijk.

Het begint allemaal met de vraag van een wetgeleerde. Een man die graag precies wil weten wat er voorgeschreven is en wat de bepalingen van de wet van God inhouden. Uit zijn vraag blijkt dat er een verbinding wordt gelegd tussen eeuwig leven en juist handelen. Zijn vraag is immers: "wat moet ik doen om het eeuwig leven te verwerven". Niet zo gek, aangezien ook in Deuteronomium staat dat de wet gegeven wordt opdat bij naleving het volk zal leven in het land dat het is toevertrouwd. Maar hier wordt het opgerekt naar het eeuwig leven. Jezus speelt de vraag naar hem terug en de wetgeleerde antwoordt: "God beminnen en je naaste als jezelf". Uit het antwoord blijkt dat deze wetgeleerde geen letterknecht is. Hij zegt immers niet dat alle bepalingen van de wet tot in de punten en komma's en in alle details vervuld moeten worden om het leven deelachtig te worden. Hij verstaat de wet in zijn essentie. Daarmee ontpopt hij zich als iemand uit de school van Hillel, een zeer toonaangevend theoloog uit de tijd van Jezus. In zijn denken is Jezus aan hem verwant. Dat is belangrijk om te weten. De wetgeleerde en Jezus staan niet tegenover elkaar; in hun denken staan zij op één lijn. Het is dus geen dispuut over de wet, zoals we dat uit andere verhalen wel kennen, maar een gesprek over interpretatie. Over de kern van de wet ten leven zijn zij het eens. Daarna verschuift de aandacht naar de interpretatie van wie de naaste is. En dat is een nog steeds buitengewoon actuele vraag. Het antwoord op de vraag wat we moeten doen om het eeuwig leven te verwerven, lijkt zo eenvoudig. God beminnen en je naaste. Maar hoe definieer je dan je naaste?

Dat die vraag niet zo eenvoudig is, blijkt wel uit de verschillende antwoorden die mensen op die vraag geven. Je partner en je gezin; je familie; je vrienden; je burens en geloofsgenoten. De naaste is zelfs een politiek begrip wanneer het gaat om de verdeling op de arbeidsmarkt of om solidariteit. Dan wordt er ineens heel akelig gepraat over allochtonen en eigen volk. Waar sprake is van schaarste wordt de vreemdeling in ons midden het eerst gediscrimineerd. En dat ook nog op een selectieve manier. We gaan gemakshalve voorbij aan onze Turkse schoonzoon, de Amerikaanse hoogleraar en de Vietnamese chemicus en focussen op een zeer bepaalde groep die tot zondebok gemaakt wordt. Heel bijbels, dat wel. Maar verkeerd begrepen en niet erg christelijk. In het evangelieverhaal houdt Jezus ons een spiegel voor.

Hij verpakt zijn antwoord in een verhaal. Een man, een Israëliet, wordt op weg van Jeruzalem naar Jericho door een stel hooligans in elkaar geslagen, beroofd en halfdood achtergelaten. Achtereenvolgens komen twee geloofsgenoten van hem langs die plek. Een priester en een dienaar bij de eredienst, nota bene. Zij zien de gewonde, maar gaan met een boog om hem heen. Dan komt daar een Samaritaan, geen Israëliet, maar een vreemdeling. Hij ziet de gewonde, wordt innerlijk bewogen en gaat op de man toe. Hij loopt niet weg zoals de hooligans, hij loopt er niet in een boog omheen zoals de priester en de Leviet, maar hij nadert de beroofde en in elkaar geslagen man. Verzorgt hem,

helpt hem in het zadel en brengt hem naar een plaats waar hij kan genezen.
Ziet u wat er gebeurt? Eigen blijft vreemde, op afstand. De vreemde komt naderbij, wordt naaste.

Dan volgt de vraag van Jezus aan de wetgeleerde: "wie denk je dat de naaste was van de beroofde man?" Jezus verandert het perspectief van de vraag. Niet "Wie moet ik als mijn naaste beschouwen?", maar "wie heeft zich als een naaste gedragen?". Tegelijk verandert daarmee ook het perspectief van de beschouwer. Niet degene die een keuze heeft om te beslissen wie hij of zij als diens naaste wenst te beschouwen, maar Jezus neemt het perspectief van het slachtoffer, van degene die geen keuze heeft. Jezus kiest de kant van degene die nood heeft aan een naaste. Niet de kant van degene die om zich heen kijkt wie wel en wie niet een naaste van hem is.

Daarmee verandert de vraag "wie is mijn naaste?" in "ben ik eigenlijk wel een naaste?" Gedraag ik mij tegenover mijn medemens als een naaste, of loop ik er bij voorkeur met een grote boog omheen?

Een juist begrip van de naaste is een belangrijk punt van discussie voor de Joden en voor de Christenen. In de Joodse wetgeving heeft de vreemdeling altijd een religieuze waarde, omdat Israël zelf vreemdeling is geweest, en voor een groot deel nog is. Maar om die ook naaste te noemen is een probleem. De christelijke werken van barmhartigheid zijn op het juiste begrip van de naaste gebaseerd. We kennen ze: hongerigen voeden, dorstigen laven, doden begraven, gevangenen bezoeken, zieken bijstaan, de naakte kleden en de vreemdeling herbergen. Zij zijn zowel normerend als onderscheidend voor een Gode welgevallig leven. Zij worden als onderscheidend genoemd in het 25e hoofdstuk van het Matteusevangelie waar Jezus zich vereenzelvigd met al deze categorieën van noodlijdende mensen.

De grote Joodse filosoof Levinas noemt het gelaat van de mens die mij in zijn kwetsbaarheid aanziet het dwingende en onontkoombare appèl tot medemenselijkheid. De minder orthodoxe Rosenzweig heeft het in zijn *Ster van de Verlossing* ook over de naaste en ziet die als iedere mens die ik ontmoet, aangezien de ruimte van de ontmoeting de tempel is waar de Eeuwige aanwezig komt. Een rabbijn zegt tegen zijn leerlingen dat de dag der dagen is aangebroken wanneer je in het gelaat van de vreemdeling je broeder of zuster herkent.

Waarom is het begrip van de naaste nu zo belangrijk? ...De naaste, de medemens, de mens die mij aanziet, de mens die ik ontmoet, representeert God. In de medemens komt de gestalte van God mij nabij. Het is die nabijheid die me uitnodigt een naaste te zijn. Dat is niet selectief. Niet ik bepaal wie mijn naaste is, maar degene die op mijn pad komt. Deze doet een beroep op mij om een naaste te zijn.

Precies daarom kan er geschreven worden, in een ander commentaar op Deuteronomium, niet in het Lucasevangelie, maar in het Matteusevangelie (Matteus 22, 34-40), waar Jezus antwoordt op een vraag van een wetgeleerde naar het voornaamste gebod: "God beminnen met heel je hart, je leven en je vermogen, en, daaraan gelijk, je naaste als jezelf".

Hier valt het onderscheid in het beminnen van God en de naaste helemaal weg. Ook in de eerste Johannesbrief wordt daarop geduïd, wanneer gezegd wordt: "wie meent in het licht te zijn, maar zijn broeder/zuster haat, is een leugenaar". We kunnen niet zeggen dat we God beminnen die we niet zien, terwijl wij onze broeder/zuster, die we wel zien, haten.

We hebben niet alleen de medemens lief omwille van God. In de medemens ontmoeten we de gestalte van God die nood heeft aan een verbondspartner, die in die medemens ons vraagt Hem niet te doden, niet te kruisigen. Dit gaat natuurlijk wel heel diep, maar het is wijze van spreken om de fundamentele heiligheid van het leven van ieder van ons te onderstrepen en daarmee het categorisch gebod om het te beschermen en te respecteren.

De naaste liefhebben is God eren en liefhebben. Niet voor niets legt Augustinus zo grote nadruk op het daadwerkelijk liefdebetoon. Christus dienen en volgen is ook voor Paulus vruchten voortbrengen van actieve goedheid op allerlei gebied. Met andere woorden in alles wat we doen. Zo leven getuigt van waarachtige kennis van God. Bij Augustinus vallen God kennen en liefhebben samen. Het is een wijze van leven die nu al in het teken staat van het waarachtige, eeuwige, leven. Alleen zo zijn we werkelijk en waarachtig, wanneer we liefhebben.

In het rationalisme wordt het zijn gekoppeld aan het denken, vertegenwoordigd door de uitspraak "ik denk, dus ik ben". In een tijd van veruiterlijking en vervluchtiging van het bestaan wordt wat we zijn dat wat je laat zien, "ik twitter, ik facebook, dus ik ben".

Een waarlijk Christelijke benadering, geheel in de geest van Augustinus, zou zijn: "ik bemin, dus ik ben"

In de naam van de vader, de zoon en de heilige geest. Amen.